

УДК 502:327 (477)

DOI: <https://doi.org/10.31470/2518-7600-2021-13-127-159>

**THE CIVIL SELF-IDENTIFICATION OF THE
INHABITANTS OF THE WESTERN UKRAINE (1992–2021)**

**ГРОМАДЯНСЬКА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ
НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ (1992–2021)**

**ГРАЖДАНСКАЯ САМОІДЕНТИФИКАЦИЯ
НАСЕЛЕНИЯ ЗАПАДНОЙ УКРАИНЫ (1992–2021)**

Олексій Ляшенко,

кандидат історичних наук,
науковий співробітник відділу
національних меншин,
al_lyashenko@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0002-4348-1655>

Інститут політичних і
етнонаціональних досліджень
ім. І.Ф. Кураса НАН України,
вул. Генерала Алмазова, 8.
м. Київ, 01011

Oleksii Liashenko,

Ph.D. in Historical sciences,
research scientist of department
of national minorities,
al_lyashenko@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0002-4348-1655>

I.F. Kuras Institute of Political
and Ethnic Studies of the
National Academy of Sciences
of Ukraine
8, General Almazova St., Kyiv,
Ukraine, 01011

ABSTRACT

The article analyzes the socio-cultural and civic self-identification of the Ukraine inhabitants, its regional differences, in particular the features of civic self-identification of the population of the western region of Ukraine. Indicators of civic self-identification of the adult population of the country are important qualitative and quantitative characteristics of Ukrainian nation development both at the regional and national levels, and in the context of Ukraine's European integration policy.

The predominant identities of the population of Ukraine as a whole are national-state as well as local. During the existence of independent Ukraine, there are three stages of raising the national-civic identity, the boundaries between which clearly coincide with the two bifurcation crises (Maidans) in 2004-2005 and 2013-2014.

Western Ukraine occupies a special place among other macro-regions of Ukraine. In particular, this region is distinguished by the following factors: 1) it was one of the last (after the inclusion of Transcarpathia after the Second World War) to take shape territorially as an integral macro-region of Ukraine; 2) West of Ukraine is a macro-region of Ukraine, in several administrative units of which (Zakarpattia and Chernivtsi regions) there are areas of compact residence of national minorities (Hungarian and Romanian); 3) the region has an important geopolitical significance, as a space through which communication between Western and Eastern Europe takes place. In the foreign policy sphere, Western Ukraine can become a kind of «showcase» of European Ukraine, a bridge to the West, and at the same time - a region of Ukrainian nationalism and reactionism (Wozniak, 1998. ji.lviv.ua); 4) the strong political potential of Western Ukraine, due to the deep democratic traditions associated with Austro-Hungarian, Czechoslovak and Polish parliamentarism, the structure of society by political orientation, its sufficient organization.

The predominant identities of the population of Western Ukraine are national-state and local. The peculiarity of Western Ukraine is a significantly more pronounced national-state identity compared to other regions and to the country as a whole throughout the period of Independence, as well as the complete disappearance of the remaining «post-Soviet» identity, which is confidently replaced by ethnic self-identification.

Despite the state's declared course towards European integration and significant progress in this direction, European identity is not a priority for residents of any region of Ukraine, including the West. In terms of the ratio of Ukrainian and European

identities, Western Ukraine has confirmed its reputation as perhaps the most Ukraine-centric macro-region of Ukraine.

Keywords: *Ukrainian nation, identity, self-awareness, regions, Ukraine, Western Ukraine.*

Постановка проблеми. Для ідентичності середньостатистичної людини притаманна, крім іншого, розділена лояльність – множинність форм самоідентифікації. Зокрема, склалася ціла ієрархія спільнот / ідентичностей, до яких люди себе насамперед відносять та з якими себе ідентифікують: громада свого міста або селища (локальна самоідентифікація), населення своєї провінції / регіону (регіональна самоідентифікація), громадяни країни в цілому (національно-державна самоідентифікація); громадяни міждержавного об'єднання, до якого входить країна (наднаціональна самоідентифікація). Втім, провідна тенденція початку ХХІ ст. полягає в тому, що «нація-держава» у свідомості європейців продовжує залишатися вищою мірою політичного життя. У той же час помітно посилилася регіональна самоідентифікація, у тому числі її сепаратистський різновид, яскравим прикладом якого є останні події в іспанській Каталонії.

Останніми десятиліттями у Європі поширюється й інший процес – конструювання **європейської ідентичності** та її співвідношення з **ідентичністю національно-державною**. В цілому, обираючи між своєю країною і Європою, більшість європейців ставлять на перше місце національний компонент, тобто вважають себе передусім громадянами своєї держави.

З іншого боку національно-державній ідентичності доводиться конкурувати з **регіональною та локальною**. У Європі традиційно високий рівень регіональної самосвідомості простежується у поліетнічних країнах з федеративним типом державного устрою. У свідомості багатьох європейців загальнонаціональна ідентичність співіснує з регіональним патріотизмом.

Для України, для її державного будівництва, питання самоідентифікації громадян і співвідношення ідентичностей є надзвичайно актуальним, адже з одного боку Україна отримала важкий спадок експерименту з конструюванням «радянського народу», а на поточному етапі змушена протидіяти його осучасненій версії, квінтесенцією якої є теза сучасної російської влади про «один народ» (маються на увазі росіяни, українці, білоруси).

Західна Україна у цьому відношенні посідає особливе місце. З поміж решти макрорегіонів України цей регіон вирізняють такі чинники: 1) він одним із останніх (після включення Закарпаття після Другої Світової війни) оформився територіально, як цілісний макрорегіон України; 2) Захід України є макрорегіоном України, у кількох адміністративних одиницях якого (Закарпатська і Чернівецька області) є райони компактного проживання національних меншин (угорської та румунської); 3) регіон має важливе геополітичне значення, як простір через який здійснюється комунікація Заходу і Сходу Європи. У зовнішньополітичній сфері Західна Україна може стати своєрідною «вітриною» європейської України, мостом на Захід, а разом з тим – регіоном українського націоналізму та реакціонізму (Возняк, 1998. ji.lviv.ua); 4) потужний політичний потенціал Західної України, обумовлений глибокими демократичними традиціями, пов'язаними з австро-угорським, чехословацьким та польським парламентаризмом, структурованістю суспільства за політичними орієнтаціями, його достатньою організованістю.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням формування і динаміки ідентичностей приділяють увагу багато вітчизняних дослідників, що представляють різні соціогуманітарні науки. Соціокультурні розбіжності регіонів, проблеми формування політичних ідентичностей досліджують В. Бебик (Бебик, 2006), М. Дністрянський (Дністрянський, 2006; Дністрянський 2010), О. Дашевська (Дашевська, 2015), І. Зварич (Зварич, 2009), А. Колодій

(Колодій, 2002; Колодій, 2006), В. Котигоренко і О. Рафальський (Котигоренко & Рафальський, 2013; Котигоренко & Рафальський, 2016), Л. Нагорна (Нагорна, 2018. riend.gov.ua), І. Прибиткова (Прибиткова, 2014), Ю. Римаренко (Римаренко, 2010. kbuara.kharkov.ua), М. Рябчук (Рябчук, 2019) та інші.

Цілі статті:

- з'ясувати значення поняття «національна ідентичність»;
- запропонувати структуру співвідношення ідентичностей;
- шляхом аналізу соціологічних даних виявити основні типи ідентичностей жителів України на сучасному етапі, та динаміку їхніх змін за роки незалежності та регіональні відмінності самоідентифікації;
- виявити особливості національно-громадянської самоідентифікації населення Західної України;
- шляхом аналізу соціологічних даних виявити співвідношення національної і європейської ідентичностей жителів Західної України.

Виклад основного матеріалу. Національна самоідентифікація (ідентичність), як і раніше, цементує європейські країни. Відданість нації-державі визначається трьома основними моментами: відчуттям того, що нинішнє покоління продовжує справу попередніх поколінь, загальною пам'яттю про колективну історію країни, а також відчуттям спільної долі. Історичний досвід свідчить, що ці елементи об'єднують нації і дозволяють їм витримувати важкі випробування (Хенкін, 2014. perspektivu.info). Інакше кажучи, люди, які заявляють, що поділяють якусь конкретну національну ідентичність, з різною силою покликаються на віру в спільну культуру, історію, спорідненість, мову, релігію, територію і долю. Нині таку національну ідентичність загалом приписують громадянам тієї або іншої національної держави (Гібернау, 2012: 21).

З іншого боку саме національна ідентичність є тим індикатором, тим набором параметрів, які визначають місце

людини і спільноти у символічному часопросторі, окреслюють їхні ціннісні орієнтації і впливають відповідним чином на їхні настанови та дії. Саме ціннісний вимір національної ідентичності має істотний, подеколи вирішальний вплив на перебіг реформ, тривкість старих та ефективність нових інституцій, на загальний характер і напрям розвитку суспільства і держави (Рябчук, 2019: 6).

Іспанська дослідниця М. Гібернау виділяє п'ять вимірів власне національної ідентичності: психологічний, культурний, територіальний, історичний і політичний. Психологічний вимір виникає з усвідомлення існування певної сформованої групи, що спирається на «відчуту» близькість. Цінності, погляди, звичаї, традиції, ритуали, мови і практики передаються новим членам спільноти через культуру. У цьому процесі особливої ваги набувають два результати: по-перше, спільна культура сприяє створенню зв'язків солідарності серед членів спільноти; по-друге, індивіди, соціалізовані у рамках окремої культури, схильні засвоювати її символи, цінності, погляди і звичаї як елементи, що становлять складову частину їхнього ества. У історичному вимірі люди, що відчують приналежність до нації, схильні відчувати гордість за своє давнє коріння та інтерпретують його як ознаку сили. Також історія наближає до предків і зміцнює суб'єктивну віру в належність до широкої родини. Попри те, що глобалізація поширює видимість і усвідомлення «іншого», величезній більшості людей територіальні кордони країни повідомляють про межі їхньої батьківщини. А перетворена на краєвид територія набуває іншого звучання. Краєвид перетворився на символ нації. Політичний вимір національної ідентичності походить від її зв'язку з національною державою. Політичний аспект національної ідентичності зосереджується на діях держави, які мають будувати згуртоване суспільство завдяки низці стратегій, призначених створювати культурно і мовно однорідних громадян (Гібернау, 2012: 21–38).

Проте у сучасних реаліях існують суттєві виклики однорідній національній ідентичності. Часто вони спираються на принципи народного суверенітету і демократії. У цьому контексті особливого значення набуває таке поняття, як «регіон». Регіон є вагомим актором політичного процесу і впливає на процес прийняття рішень у державі, сприяє представництву регіональних інтересів через різні інституції, а також виступає самостійним чинником політичного тиску в межах соціополітичного поділу на територіальній основі. З одного боку, сучасний рівень технологій і комунікацій робить світ єдиним і взаємозалежним, внаслідок чого роль національних держав має тенденцію до зменшення. З другого, в міру розмивання національних кордонів активізуються процеси регіоналізації й захисні стимули локалізму, що змушує фахівців говорити про «глоболокалізм» чи «глокалізацію». У таких умовах регіоналізм уже не виступає лише як антитеза територіальній цілісності чи соборності. Він набуває нових якостей, стає виявом прагнення регіонів до самодостатності й саморозвитку. Це актуалізує проблеми регіональної ідентичності (Нагорна, 2008: 28).

Таким чином відбувається певна сегментація пріоритетної самоідентифікації. Відповідно, в ієрархії просторових спільнот самоідентифікація здійснюється на трьох основних рівнях: наднаціональному, національно-державному, і локальному або регіональному (Ляшенко, 2020: 158–159).

Історично Україна є багатонаціональною державою, із досить різноманітними регіонами загалом та регіонами компактного проживання національних меншин і корінних народів зокрема. Крім того, тривалий період часу територія сучасної України була розділена між імперіями з дуже різною політичною культурою і традиціями, а в нинішніх міжнародно-визнаних межах Україна існує відносно нетривалий час. Як зазначає С. Римаренко, регіон, як територіальна одиниця, що історично склалася, крім усього іншого, може відігравати як інтеграційну, так і дезінтеграційну роль, як бути прикладом

субсидіарності та децентралізації управління, так і використовуватися сепаратистськими силами для розколу країни. І тут ми маємо справу з територіальним накладанням таких елементів, як наявність чи відсутність традицій громадянського суспільства, відносини історичної спадщини, політико-ідеологічна орієнтація, ставлення до державної незалежності України (і, зокрема, до розпаду СРСР), етнонаціональна самоідентифікація, ставлення до титульної нації (мова, культура), зовнішньополітична орієнтація (НАТО, ЄС, Росія) (Римаренко, 2010. kbuara.kharkov.ua). Тому для України, для її державного будівництва, питання, зокрема, самоідентифікації громадян і співвідношення ідентичностей є надзвичайно актуальним, адже з одного боку Україна отримала важкий спадок експерименту з конструюванням «радянського народу», а з іншого – йде шляхом європейської інтеграції й ці процеси супроводжуються одночасним руйнуванням старих і пошуком нової ідентичності, покликаної забезпечити ефективні інтеграційні процеси в суспільстві і формування сучасної української політичної нації.

Зростання ролі територіально-просторових ідентифікацій стало новою реальністю, з якою Україна зіткнулася на початку XXI ст. Відповідно посилюється й інтерес до них з боку науковців. На думку Л. Нагорної, осмислення логіки формування просторово-територіальних самоідентифікацій і їх відображення у суспільній думці виступає як ключ до розуміння особливостей соціокультурної динаміки. При цьому, на думку дослідниці, на соціокультурну динаміку впливають не стільки самі по собі регіональні відмінності, скільки стійкі стереотипи, що формують відчуття глибини відмінностей (Нагорна, 2018. iriend.gov.ua). У якості основного градієнта цих відмінностей в Україні прийнято вважати лінію «Захід – Схід». У цьому розумінні Захід України постає у якості одного з двох «полюсів» як соціокультурної, так і політичної палітри України.

Часто, коли йдеться про Західну Україну, під нею розуміють Галичину. Але, на наш погляд, Західна Україна, як макрорегіон сучасної України, є поняттям ширшим і досить неоднорідним. Вона включає Волинь (Рівненська і Волинська області), Закарпаття (Закарпатська область), Буковину (Чернівецька область), а також Хмельницьку область. Неоднорідність спричинена історичними обставинами: приналежністю упродовж століть до різних культурних контекстів та державних утворень. Галичина належала спочатку до Речі Посполитої, потім до Австрійської частини Австро-Угорської імперії, тому близька до Польщі, має глибші національні та демократичні традиції. Населення Галичини після переселення поляків до Польщі (у рамках операції «Вісла») є досить однорідним. У релігійній сфері в Галичині переважає греко-католицизм, що стало формою збереження національної ідентичності західних українців, а інколи і єдиною об'єднувальною парадержавною структурою. Закарпаття адміністративно входило до угорської частини Австро-Угорської імперії та повоєнну Чехо-Словаччину, тому воно ближче до Угорщини, Словаччини та Чехії. Водночас там проживає численна група угорського населення, компактно розселена у двох адміністративних районах. Національна свідомість закарпатських українців не така розвинута, як у Галичині чи на Волині – даються взнаки слабші демократичні традиції старої Угорщини. Головне віровизнання – греко-католицизм, що інколи тяжіє до угорського греко-католицизму і відсепарується від галицького. Частина населення – православні та римо-католики. Тут доволі сильно відчуваються сепаратистські настрої, проросійська орієнтація. Головна причина цього – історична відірваність регіону від України, слабка національна свідомість та нечисельність чи компрадорськість еліт. Буковина історично була пов'язана із православними молдавськими князівствами і має частину молдавсько-румунського населення. Прорумунські настрої слабкі, хоча і такого гіперпатріотизму, як у Галичині, немає.

Волинь, натомість, належала до Російської імперії та міжвоєнної Польщі. Населення Волині досить однорідне після вигнань та депортацій поляків. Головна релігія – православ'я. Хмельниччина прилягає до Західної України і є перехідною зоною до Центральної України. Попри її явну україноцентричність тут зосереджена одна з головних груп польського населення України. Власне тут починається материкова Україна. Таким чином, можна констатувати, що попри те, що у всіх регіонах Західної України однозначно переважає українське населення та україноцентричність, традиційні політичні, культурні, мовні та релігійні орієнтації є різними. Ці орієнтації визначають структуру різних контактів цих регіонів з довколишнім світом, напрямки економічного кооперування, напрямки інформаційних потоків, політичні преференції. Вони не переважають у житті цих регіонів, однак помітні і ще довго даватимуться взнаки (Возняк, 1998. ji.lviv.ua).

У вивченні соціокультурної динаміки як на національному, так і на регіональному рівнях важливу роль відіграють соціологічні дослідження. Вперше в Україні подібні опитування став проводити Інститут соціології НАН України, який з 1992 року у рамках проекту «Українське суспільство. Соціологічний моніторинг» пропонує респондентам відповісти на питання, ким вони себе відчують в першу чергу: громадянами України, жителями свого регіону (області, групи областей), жителями свого населеного пункту, громадянами колишнього СРСР, європейцями, жителями планети Земля або представниками своєї національності. З 2012 року подібні опитування у рамках проекту Омнібус почала проводити також компанія Research & Branding Group.

Як показують результати опитувань, проведених ІС НАН України (*Таблиця 1*), переважаючими ідентичностями жителів нашої країни є національно-громадянська (вважають себе передусім громадянами України) а також, з істотним відставанням, локальна (вважають себе жителями свого

населеного пункту). До 2008 року третьою за значимістю була пострадянська ідентичність (вважають себе громадянами колишнього СРСР), з нею спочатку порівнялася (у 2005–2012 рр.), а потім зміцнилася на третій позиції регіональна ідентичність (вважають себе жителями свого регіону).

Таблиця 1.

Ким себе особисто вважають (відчувають) у першу чергу(одна відповідь зі списку). Україна*

Т1	1992	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2008	2009	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Громадянином України	4 6	4 1	3 5	4 1	4 1	4 4	5 5	5 2	5 2	4 9	5 1	4 8	5 1	6 5	5 8	6 0	5 4	5 9	6 0	6 2
Мешканцем села, району чи міста, в якому живуть	2 4	3 1	3 0	3 2	3 2	3 1	2 5	2 8	2 5	2 7	2 7	3 0	2 9	1 6	2 3	2 2	2 6	2 3	2 1	2 4
Мешканцем регіону (області чи кількох областей)	7	7	9	6	5	7	6	7	9	9	7	8	8	8	6	7	8	7	5	4
Громадянином колишнього СРСР	1 3	1 2	1 8	1 3	1 3	1 1	8	7	9	8	7	8	7	6	4	4	4	3	3	3
Громадянином Європи	4	3	3	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2
Громадянином світу	6	6	6	3	4	2	3	3	2	2	3	2	2	2	4	3	3	3	5	3
Представником свого етносу, нації	0	0	0	3	3	3	2	2	3	3	3	2	2	2	3	3	3	3	4	2
Інше	1	0	0	1	2	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1

*Складено за результатами національних щорічних моніторингових опитувань 1992–2020 рр. Інституту соціології НАН України «Українське суспільство соціологічний моніторинг».

Слід зазначити, що в ідентифікуванні опитаними себе передусім громадянами України виділяються три періоди: перший 1992–2004 рр., коли в першу чергу громадянами України себе відчували менше половини респондентів; другий 2005–2013 рр., коли доля таких респондентів складала майже половину або й більше і третій з 2014 р., коли передусім громадянами України себе вважали близько 60% й більше опитаних. Як видно, сплески і фіксування на більш високому

рівні національно-державної самоідентифікації українців відбувалися після певних буремних подій: Помаранчевої революції 2004 р. та Революції гідності 2014 р. Останній сплеск національно-державної самоідентифікації українців великою мірою обумовлений військовою агресією з боку Росії.

Як видно із *Таблиць 1 і 2*, з результатами опитувань, проведених ІС НАН України в цілому корелюють дані отримані в результаті опитувань, проведених в 2012–2020 рр. компанією Research & Branding Group.

Таблиця 2.

Ким себе особисто вважають (відчувають) у першу чергу (одна відповідь зі списку). Україна*

T2	Квітень 2012	Вересень 2012	Березень 2014	Травень 2015	Лютий 2016	Вересень 2016	Грудень 2016	Серпень 2017	Липень 2018	Вересень 2019	Лютий 2020	Березень 2021
Українцем, громадянином України	48	49	60	63	62	56	52	54	54	62	59	61
Жителем свого міста, села, селища, району	24	27	17	23	23	22	30	24	24	19	26	20
Жителем свого регіону (області, групи областей)	9	5	9	7	8	8	7	9	10	7	7	6
Громадянином колишнього СРСР / союзу країн колишнього СРСР / СНД	10	9	8	3	2	5	3	5	4	3	3	4
Європейцем, жителем Європи	3	1	2	2	2	2	2	2	2	3	1	3
Громадянином світу, жителем планети Земля	4	3	2	1	2	4	2	2	3	3	2	3
Представником своєї національності	0	5	0	0	0	1	0	1	1	1	1	1
Важко відповісти	3	1	2	2	2	2	5	3	2	1	1	3

* Складено за результатами загальнонаціональних опитувань «Омнібус R&B Group» у 2012 – 2021 рр. Опитування проводилися на всій території України (із 2014 р. за виключенням АР Крим, м. Севастополь та непідконтрольних територій Донецької і Луганської областей).

Динаміка самоідентифікації жителів Західної України, як показують результати опитувань, проведених ІС НАН України (*Таблиця 3*) загалом повторює загальноукраїнську, але на дещо

вищому рівні що стосується національно-державної ідентичності та нижчому у випадку ідентичностей інших рівнів. Як і по Україні в цілому, на Заході переважаючою ідентичністю є національно-державна (вважають себе насамперед громадянами України), а другою за значущістю – локальна (вважають себе передусім жителями свого міста, селища, району). Третю позицію ділять регіональна (вважають себе передусім жителями свого регіону, області) та етнічна (вважають себе передусім представниками свого етносу) ідентичності. Натомість практично зникає (порівняно із загальноукраїнським виміром) відсоток респондентів, що обирали пострадянську ідентичність у якості пріоритетної (максимальний показник 5% зафіксований у 2001 р.).

Таблиця 3.

Ким себе особисто вважають (відчувають) у першу чергу (одна відповідь зі списку). Захід України*

ТЗ	1992	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2008	2009	2010	2012	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Громадянином України	54	44	39	46	53	51	66	55	57	56	61	54	70	65	64	62	63	56	61
Мешканцем села, району чи міста, в якому живуть	19	33	34	37	30	28	21	31	28	26	24	32	14	19	23	21	26	25	29
Мешканцем регіону (області чи кількох областей)	12	12	13	9	5	9	6	3	6	9	4	7	7	4	5	4	4	6	3
Громадянином колишнього СРСР	4	2	5	2	3	2	2	1	3	1	2	2	0	1	1	0	0	1	0
Громадянином Європи	6	4	7	1	1	2	1	3	1	2	1	1	3	2	1	2	2	1	2
Громадянином світу	3	6	4	2	4	2	2	3	2	2	3	2	1	4	3	4	2	5	2
Представником свого етносу, нації	0	0	0	3	3	6	1	3	4	3	5	1	3	3	3	7	3	5	3
Інше	0	0	0	2	1	1	2	1	0	0	1	0	1	1	0	1	0	0	0

*Складено за результатами національних щорічних моніторингових опитувань 1992–2020 рр. Інституту соціології НАН України «Українське суспільство соціологічний моніторинг». Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької областей

Як видно із *Таблиць 3 і 4*, динаміка соціокультурної самоідентифікації населення Західної України за результатами опитувань ІС НАН України в цілому корелює з даними, що отримані в результаті опитувань, проведених у 2012–2020 рр. компанією Research & Branding Group. Хоча деякі показники, такі як національно-державна та локальна самоідентифікація у 2019 і 2020 роках., й мають досить помітні розбіжності у дослідженнях ІС НАН України і компанії Research & Branding Group.

Таблиця 4.

Ким себе особисто вважають (відчувають) у першу чергу (одна відповідь зі списку). Захід України*

T4	Квітень 2012	Вересень 2012	Березень 2014	Травень 2015	Лютий 2016	Вересень 2016	Грудень 2016	Серпень 2017	Липень 2018	Вересень 2019	Лютий 2020	Березень 2021
Українцем, громадянином України	59	73	66	68	60	54	64	61	58	73	65	59
Жителем свого міста, села, селища, району	25	14	25	22	24	30	23	27	25	18	21	25
Жителем свого регіону (області, групи областей)	4	4	5	6	5	8	8	6	6	4	5	4
Громадянином колишнього СРСР / союзу країн колишнього СРСР / СНД	1	2	1	0	1	1	1	1	1	0	0	1
Європейцем, жителем Європи	2	4	2	2	4	1	2	1	5	1	2	2
Громадянином світу, жителем планети Земля	3	2	0	1	4	2	2	1	3	2	2	3
Представником своєї національності	6	0	0	0	1	0	0	0	1	0	1	6
Важко відповісти	1	2	2	1	2	5	2	3	1	1	4	1

*Складено за результатами загальнонаціональних опитувань «Оmnібус R&B Group» у 2012 – 2021 рр. Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької областей.

Поняття «Західна Україна» остаточно увійшло до суспільно-політичного лексикону у роки, що безпосередньо передували проголошенню Незалежності України. Специфічна

«западенська» ідентичність вибудовувалася на найбільш проявленій україноцентричності регіону, який в умовах практичної двомовності в Україні став бастіоном нової, ґрунтованої на українській мові, культури. Нині ж, як видно із *Таблиці 5*, до рівня національно-державної самоідентифікації населення Західної України підтягнувся Центральний макрореґіон. Тобто очевидним є вплив Західної України на поширення україноцентричних настроїв на сусідній макрореґіон держави.

Таблиця 5.

Ким себе особисто вважають (відчувають) у першу чергу (одна відповідь зі списку). Регіони України*

T5	Захід	Центр	Південь	Схід	Україна в цілому
Українцем, громадянином України	65	63	55	56	61
Жителем свого міста, села, селища, району	21	17	21	21	20
Жителем свого регіону (області, групи областей)	5	4	11	7	6
Радянською людиною, громадянином колишнього СРСР	0	5	7	5	4
Громадянином світу, жителем планети Земля	2	3	2	5	3
Європейцем, жителем Європи	2	4	2	2	3
Представником своєї національності / етнічної групи	1	1		1	1
Важко відповісти	4	3	1	2	3

*Складено за результатами загальнонаціонального опитування «Оmnібус R&B Group» у березні 2021 р. Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької областей

Говорячи про регіональні відмінності громадянської самоідентифікації, не можна оминати й той факт, що й Західна Україна у цьому відношенні не є однорідною. По-перше, у територіальному відношенні, як видно із *Таблиці 6*, рівень національно-державної ідентичності вищий серед жителів трьох галицьких областей.

Таблиця 6.

**Ким себе особисто вважають (відчувають) у першу чергу
(одна відповідь зі списку). Захід України***

Т6	Україна	Захід України	Галичина (Львівська, Івано- Франківська, Тернопільська, області)
Українцем, громадянином України	61	65	70
Жителем свого міста, села, селища, району	20	21	17
Жителем свого регіону (області, групи областей)	6	5	5
Громадянином колишнього СРСР / союзу країн колишнього СРСР / СНД	4	0	0
Європейцем, жителем Європи	3	2	2
Громадянином світу, жителем планети Земля	3	2	2
Представником своєї національності / етнічної групи	1	1	0
Важко відповісти	3	4	4

*Складено за результатами загальнонаціонального опитування «Омнібус R&V Group» у березні 2021 р. Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької областей.

Крім того, порівняно вищим є рівень національно-громадянської самоідентифікації у містах (крім обласних центрів) та у сільській місцевості, натомість у обласних центрах порівняно вищим є рівень локальної ідентичності. Порівняно вищим рівень національно-державної самоідентифікації є також серед представників старшого покоління. Натомість серед західноукраїнської молоді найвищий відсоток тих, хто ідентифікує себе як передусім європейців, жителів Європи, або як «космополітів» (Таблиця 7).

Таблиця 7.

**Ким себе особисто вважають (відчувають) у першу чергу
(одна відповідь зі списку). Захід України***

T7	Обласний центр	Місто	Село	18 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 і старші	Захід України в цілому
Українцем, громадянином України	57	66	69	63	63	64	68	68	65
Жителем свого міста, села, селища, району	29	20	19	17	24	24	22	21	21
Жителем свого регіону (області, групи областей)	7	6	4	6	5	5	7	3	5
Європейцем, жителем Європи	2	3	2	6	1	3	0	0	2
Громадянином світу, жителем планети Земля	1	1	2	4	0	1	1	2	2
Представником своєї національності / етнічної групи	0	0	1	0	1	0	0	2	1
Важко відповісти	4	4	3	4	6	3	2	4	4

*Складено за результатами загальнонаціонального опитування «Омнібус R&V Group» у лютому 2020 р. Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької областей.

Як вже згадувалося, у Радянському Союзі було здійснено масштабну спробу з формування нової спільноти – радянського народу. На практиці це призвело до того, що за межами СРСР усі його громадяни сприймалися переважно як «русские». Попри те, що Україна вже понад чверть століття існує як незалежна держава, у свідомості значної частини українців теза про «один народ» залишається досить стійкою. Як свідчать результати опитування, проведеного компанією Research & Branding Group у вересні 2016 р. (Таблиця 8), 42% українців погоджувалися із тезою «українці і росіяни – один народ», тоді як з протилежним твердженням – «українці і росіяни – два різні народи» – погоджується 48% опитаних. Як видно із Таблиці 8, простежується чітка регіональна градація із Заходу на Схід у відповідях респондентів на дане питання. Західна Україна, де 25% опитаних вважають українців і росіян одним народом, а 67% – двома різними народами, у даному випадку позиціонується як регіон із найменшою підтримкою цієї тези

сучасної російської пропаганди. Водночас, доволі високий відсоток відповідей респондентів (у тому числі й західноукраїнських), що українці і росіяни – один народ, у даному випадку можна частково пояснити не зовсім чіткою в умовах війни на Сході України редакцією запитань. Вони мали б звучати так: «Громадяни України українці за національністю та громадяни Росії росіяни за національністю – один народ?» та «...– два різні народи?». Адже дуже імовірно, що частина респондентів могли зрозуміти запитання як таке, що стосується українців і росіян, які є жителями України (Галичина, 2017: 649).

Таблиця 8.

Як ви вважаєте, українці і росіяни - це один народ чи два різні народи? Регіони України*

T8	Захід	Центр	Південь	Схід	Україна в цілому
Українці і росіяни - один народ	25	32	52	73	42
Українці і росіяни - два різні народи	67	58	37	18	48
Важко відповісти	8	9	12	9	9

*Складено за результатами загальнонаціонального опитування «Омнібус R&V Group» у вересні 2016 р. Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької областей.

Втім, у 2021 р., після публікації так званої «статті» В. Путіна «Про історичну єдність росіян та українців» ставлення українців, зокрема й мешканців Західної України, практично не змінилося (Таблиця 9). Навіть попри конкретизацію у запитанні походження і авторства цієї тези.

Таблиця 9.

Нещодавно президент Росії Пугін заявив, що «росіяни та українці – один народ, який належить до одного історичного і духовного простору». Чи згодні ви з цим?*

Т9	Захід	Центр	Південь	Схід	Україна в цілому
Так	22	36	56	65	41
Ні	75	60	40	30	55
Важко відповісти	3	4	4	5	4

*Складено за результатами загальнонаціонального опитування соціологічної Групи Рейтинг у липні 2021 р. Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької областей.

Як видно з проаналізованих вище результатів соціологічних опитувань ІС НАН України і компанії Research & Branding Group європейська ідентичність не є першочерговою для жителів жодного регіону України, зокрема й Західної України та Галичини. Втім, це не означає, що українці жодною мірою не відчують себе європейцями. У липні 2018 р. та в лютому 2020 р. у рамках загальнонаціонального опитування «Омнібус R&B Group» респондентам було запропоновано відповісти на питання, подібне до того, що ставиться респондентам країн ЄС у рамках опитувань EUROBAROMETER – «Ким Ви себе бачите в осяжному майбутньому – більше українцем, чи європейцем?». Як видно із Таблиці 10 у 2018 р. майже половина опитаних (47%) в осяжному майбутньому бачили себе тільки українцями (виключно українське самоусвідомлення), але 40% обрали варіант «у першу чергу українцем, а в другу – європейцем» (українсько-європейське самоусвідомлення), ще 4% – «у першу чергу європейцем, а в другу – українцем» (європейсько-українське самоусвідомлення) і 2% – «тільки європейцем» (виключно європейське самоусвідомлення). Ще 4% опитаних не асоціювали себе ані як українців, ані як європейців, причому на Півдні і Сході цей показник був удвічі вищий, ніж по Україні в цілому.

Станом на лютий 2020 р. співвідношення українського і українсько-європейського самоусвідомлення помітно змістилося на користь першого. У лютому 2020 р. вже 57% респондентів в осяжному майбутньому бачать себе тільки українцями (виключно українське самоусвідомлення), 35% обрали варіант «у першу чергу українцем, а в другу – європейцем» (українсько-європейське самоусвідомлення), 3% – «у першу чергу європейцем, а в другу – українцем» (європейсько-українське самоусвідомлення) і 2% – «тільки європейцем» (виключно європейське самоусвідомлення). Ще 2% опитаних не асоціюють себе ні як українців, ні як європейців. При цьому у Західній Україні ці зміни ще суттєвіші, ніж по Україні загалом: тих, хто має виключно українське самоусвідомлення, вже 63% (зростання на 16%), а тих, хто декларує українсько-європейське самоусвідомлення стало 32% (зменшення на 14%).

Таблиця 10.

**Ким себе бачите в осяжному майбутньому –
більше українцем, чи європейцем (одна відповідь зі
списку)? Регіони України***

Т10	Захід		Центр		Південь		Схід		Україна в цілому	
	Липень 2018 р.	Лютий 2020 р.	Липень 2018 р.	Лютий 2020 р.	Липень 2018 р.	Лютий 2020 р.	Липень 2018 р.	Лютий 2020 р.	Липень 2018 р.	Лютий 2020 р.
Тільки українцем	47	63	43	53	46	60	53	53	47	57
У першу чергу українцем, а в другу - європейцем	46	32	45	41	37	24	28	36	40	35
У першу чергу європейцем, а в другу - українцем	4	1	6	2	2	2	4	5	4	3
Тільки європейцем	0	1	3	1	1	1	2	1	2	1
Жоден з варіантів	1	1	2	1	8	5	8	3	4	2
Важко відповісти	3	2	2	2	6	8	5	2	3	2

*Складено за результатами загальнонаціонального опитування «Омнібус R&B Group» у липні 2018 р і лютому 2020 р. Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької областей.

Як видно із *Таблиці 11*, у Західній Україні порівняно вищий рівень виключно українського самоусвідомлення демонструють міські (крім обласних центрів) та сільські жителі західного регіону, а також представники всіх вікових груп (крім покоління «сорокалітніх»). Натомість, серед жителів обласних центрів Західної України відзначається порівняно вищий рівень українсько-європейського самоусвідомлення.

Таблиця 11.

**Ким себе бачите в осяжному майбутньому –
більше українцем, чи європейцем (одна відповідь зі
списку)? Захід України**

T11	Обласний центр	Місто	Село	18 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 і старші	Захід України в цілому
Тільки українцем	48	64	69	66	61	58	65	64	63
У першу чергу українцем, а в другу - європейцем	43	31	27	28	33	33	33	32	32
У першу чергу європейцем, а в другу - українцем	3	1	0	3	1	2	0	0	1
Тільки європейцем	3	0	0	1	1	1	1	0	1
Жоден з варіантів	2	0	1	0	0	2	1	2	1
Важко відповісти	1	4	3	2	4	4	0	2	2

*Складено за результатами загальнонаціонального опитування «Оmnібус R&B Group» у лютому 2020 р. Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької областей.

Отже, як наголошує В. Кулик, ідентичність як «сума даних» про особу чи колектив, як стислий запис («стенограма») уявлень про себе та інших є засадничо ідеологічною. Вибір ідентичності – це не просто самоідентифікація з певною групою, з її основними маркерами; це ще й вибір відповідного світогляду, вибір певної ідеології. Людина ідентифікує себе з тією групою, ідеологія якої її найбільше приваблює, тобто здається найвідповіднішою її розумінню світу та свого місця в

ньому, зумовленому її соціальним становищем. Можна сказати, що не так група виробляє ідеологію, котра захищала б її інтереси, як ідеологія творить групу, вербуючи її членів за допомогою дискурсів, котрі її втілюють. Ці дискурси – засновані на наративних конвенціях, що «розповідають» про світ із погляду відповідних ідеологій, – не тільки окреслюють характеристики й утверджують вартість «своєї» групи, а й відмежовують її від (деяких) інших, сприйманих як загроза для її існування (Кулик, 2010: 43). У цьому контексті взаємопов’язаність ставлення до здобуття Незалежності України і його вплив на конкретних індивідів / їхніх родин постає у якості значною мірою ідеологічного маркера.

Як видно із *Таблиці 12* третина жителів України загалом (31%) вважають, що вони і їхні родини в умовах незалежності все ж таки більше здобули, близько чверті (23%) скоріш втратили та третина (35%) – у чомусь здобули, а в чомусь втратили. Втім, на загальноукраїнському тлі мешканці Західної України у цьому відношенні помітно виділяються: пов’язують і власні здобутки із проголошенням незалежності України понад половина (54%) жителів регіону, чверть (26%) вважають, що від здобуття Незалежності держави вони самі у чомусь здобули, а в чомусь втратили, та лише кожен десятий (10%) із проголошенням незалежності України пов’язує переважно власні втрати.

Таблиця 12.

Ви та Ваша родина більше здобули чи втратили від здобуття Україною незалежності? Регіони України*

T12	Захід	Центр	Південь	Схід	УКРАЇНА В ЦЬОМУ
Однозначно здобули	26	14	8	6	14
Скоріш здобули	28	13	12	12	17
У чомусь здобули, а в чомусь втратили	26	38	38	39	35
Скоріш втратили	9	13	14	16	13
Однозначно втратили	1	9	13	18	10
Важко сказати	10	13	15	9	11

*Складено за результатами загальнонаціонального опитування «Омнібус R&V Group» у березні 2021 р. Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької областей.

При цьому, за 10 років (з 2011 по 2021 рр.) число тих, хто пов'язує власні здобутки із проголошенням незалежності України, зросло як по Україні в цілому, так і по її західному регіону (Таблиця 13).

Таблиця 13.

Ви та Ваша родина більше здобули чи втратили від здобуття Україною незалежності?*

Т13	Україна в цілому		Захід України	
	Липень 2011 р.	Березень 2021 р.	Липень 2011 р.	Березень 2021 р.
Однозначно здобули	5	14	10	26
Скоріш здобули	12	17	22	28
У чомусь здобули, а в чомусь втратили	33	35	35	26
Скоріш втратили	19	13	14	9
Однозначно втратили	20	10	7	1
Важко сказати	11	11	12	10

*Захід України у складі Волинської, Рівненської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Чернівецької, Хмельницької областей.

Показово й те, що в масштабах всієї України найбільший відсоток тих, хто вважає, що проголошення незалежності України принесло їм і їхнім родинам більше втрат, відзначається серед респондентів, які ідентифікують себе насамперед як «радянських людей» (Таблиця 14).

Таблиця 14.

Ви та Ваша родина більше здобули чи втратили від здобуття Україною незалежності? Залежно від самоідентифікації. Україна в цілому

Т14	Ідентифікують себе насамперед					
	українцем, громадянином України	жителем свого міста, села, селища, району	жителем свого регіону - області, групи областей	радянською людиною, громадянином колишнього СРСР	громадянином світу, жителем планети Земля	європейцем, жителем Європи
Однозначно здобули	17	9	15	1	17	13
Скоріш здобули	19	12	21	4	11	19

Продовження таблиці 14.

У чомусь здобули, а в чомусь втратили	39	28	29	18	41	40
Скоріш втратили	10	16	15	29	7	4
Однозначно втратили	5	18	7	47	9	2
Важко сказати	10	17	13	1	15	22

Висновки. Загальний вектор культурно-цивілізаційних відмінностей регіонів України спрямований із Заходу на Схід. За 30 років існування незалежної Української Держави за Західною Україною (і Галичиною зокрема) міцно закріпився образ такого собі «українського П'ємонту», головного оплоту всього українського в Україні.

Переважаючими ідентичностями населення Західної України є національно-державна та локальна. Особливістю Західної України є помітно виразніша порівняно з іншими регіонами і по країні в цілому, національно-державна ідентичність упродовж усього періоду Незалежності, а також цілковите зникнення залишкової «пострадянської» ідентичності, місце якої у упевнено посіла етнічна самоідентифікація. Очевидним є вплив Західної України на сусідній центральний регіон у сенсі підвищення ваги саме національно-державної самоідентифікації населення. Натомість за співвідношенням української і європейської ідентичностей Західна Україна підтвердила своє реноме чи не найбільш україноцентричного макрорегіону України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бебик В. Глобальне громадянське суспільство: теорія, методологія, менеджмент. Політичний менеджмент. 2006. №2. С. 140–147.
2. Возняк Т. Ретроспективна політологія. Епоха Кучми. Геополітична роль Західної України в українському і європейському контекстах. URL: http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/polit-kuchma/rol_zah_ukr.htm#0 (Last accessed: 20.08.2021)

3. Галичина в етнополітичному вимірі. К.: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2017. 840 с.
4. Гібернау М. Ідентичність націй. Київ: Темпора, 2012. 304 с.
5. Група Рейтинг. Суспільно-політичні настрої населення (23-25 липня 2021. URL: http://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschestvenno-politicheskie_nastroeniya_naseleniya_23-25_ilyulya_2021.html (Last accessed: 20.08.2021)
6. Дашевська О. Національно-державна ідентичність як шлях до геополітичного самовизначення України. *Сучасне суспільство*. 2015. Вип. 2(1). С. 50–59.
7. Дністрянський М. Етногеографія України: навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 232 с.
8. Дністрянський М. Політична географія та геополітика України. Тернопіль: Навчальна книга–Богдан, 2010. 344 с.
9. Зварич І. Етнополітика в Україні: регіональний контекст. Київ: «Дельта», 2009. 320 с.
10. Колодій А. Етнонаціональні ідентичності і легітимність влади в Україні. *Вісник Львівського університету. Філософські науки*. Випуск 4. 2002. С. 114–124.
11. Колодій А. Український регіоналізм як стан культурно-політичної поляризованості. *АГОРА. Вип. 3: Україна – регіональний вимір*. 2006. С. 69–91.
12. Котигоренко В., Рафальський О. Прикордоння епох і цивілізацій: регіональна ідентичність українського Донбасу в «західному» науковому дискурсі. *Гілея: науковий вісник*. 2013. № 78. С. 309–315.
13. Котигоренко В., Рафальський О. Гіпотеза зв'язку політичних переваг, орієнтацій та політичної поведінки населення Галичини, з параметрами і чинниками етнонаціональної компоненти регіональної ідентичності. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 2. С. 157–201.

14. Кулик В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки. Київ, 2010: Критика. 656 с.

15. Ляшенко О. Громадянська самоідентифікація населення Півдня України (1992–2020 рр.). *Збірник наукових праць «Соціум. Документ. Комунікація». Спецвипуск. 2020.* С. 154–181.

16. Ляшенко О. Самоідентифікація населення України (2012–2021). URL: [http://rb.com.ua/uk/blog-uk/ omnibus-uk/ samoidentifikacija-naselennja-ukraini-2012-2021/](http://rb.com.ua/uk/blog-uk/omnibus-uk/samoidentifikacija-naselennja-ukraini-2012-2021/) (Last accessed: 20.08.2021)

17. Нагорна Л. Соціокультурні та політичні параметри регіональних ідентифікацій в Україні. URL: [https:// ipriend.gov.ua/ wp-content/ uploads/2018/07/ nahorna_ sotsiokulturni.pdf](https://ipriend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nahorna_sotsiokulturni.pdf) (Last accessed: 20.08.2021)

18. Нагорна Л. Феномен регіональної ідентичності: методологічний аспект. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України.* Вип. 40. С. 28-43.

19. Прибиткова І. Україна в регіонально-громадянському та національно-мовному вимірі. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін.* Випуск 1 (15) Т. 1. Київ. Інститут соціології НАН України, 2014. С. 196-210.

20. Римаренко С. Соціокультурні розбіжності регіонів України. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/putp/2010-34/doc/4/17.pdf> (Last accessed: 20.08.2021)

21. Рябчук М. Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності – Історичні причини та політичні наслідки. Київ: ПІЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2019. 252 с.

22. Хенкин С.М. Мозаика самоидентификации европейцев: как выстраиваются приоритеты. URL: [http:// www.perspektivy.info/book/mozaika_ samoidentifikacii_jevropejce v_kak_vystraivajutsa_prioritety_2014-09-15.htm](http://www.perspektivy.info/book/mozaika_samoidentifikacii_jevropejce_v_kak_vystraivajutsa_prioritety_2014-09-15.htm) (Last accessed: 20.08.2021)

REFERENCES

1. Bebyk, V. (2006). Hlobalne hromadianske suspilstvo: teoriia, metodolohiia, menedzhment. Politychnyi menedzhment [Global civil society: theory, methodology, management. Political management], 2, 140–147, [in Ukrainian].
2. Vozniak, T. Retrospektyvna politolohiia. Epokha Kuchmy. Heopolitychna rol Zakhidnoi Ukrainy v ukrainskomu i yevropeiskomu kontekstakh [Retrospective political science. The Kuchma era. Geopolitical role of Western Ukraine in Ukrainian and European contexts]. Retrieved from http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/polit-kuchma/rol_zah_ukr.htm#0 (Last accessed: 20.08.2021)
3. Halychyna v etnopolitychnomu vymiri [Halychyna in Ethnopolitical Dimension]. Kyiv: IPIEND imeni I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2017, 840 [in Ukrainian].
4. Gibernau, M. (2012). Identychnist natsii [Identity of Nations]. Kyiv: Tempora, 304 [in Ukrainian].
5. Hrupa Reitynh. Suspilno-politychni nastroi naselennia (23-25 lypnia 2021) [Rating Group. Socio-political sentiments of the population (July 23-25, 2021)]. Retrieved from http://ratinggroup.ua/research/ukraine/obschestvenno-politicheskie_nastroeniya_naseleniya_23-25_iiulya_2021.html (Last accessed: 20.08.2021)
6. Dashevska, O. (2015). Natsionalno-derzhavna identychnist yak shliakh do heopolitychnoho samovyznachennia Ukrainy [National-state identity as a way to geopolitical self-determination of Ukraine]. *Suchasne suspilstvo – Modern society*, 2(1), 50–59 [in Ukrainian].
7. Dnistrianskyi, M. (2008). Etnoheohrafiia Ukrainy: navchalnyi posibnyk [Ethnogeography of Ukraine: Tutorial]. Lviv: Vydavnychiy tsentr LNU im. Ivana Franka, 232 [in Ukrainian].
8. Dnistrianskyi, M. (2010). Politychna heohrafiia ta heopolityka Ukrainy [Political Geography and Geopolitics of Ukraine]. Ternopil: Navchalna knyha–Bohdan, 344 [in Ukrainian].

9. Zvarych, I. (2009). Etnopolityka v Ukraini: rehionalnyi kontekst [Ethnopolitics in Ukraine: Regional Context]. Kyiv: «Delta», 320 [in Ukrainian].

10. Kolodii, A. (2002). Etonatsionalni identychnosti i lehitymnist vlady v Ukraini [Ethno-national Identities and Legitimacy of Power in Ukraine]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Filosofski nauky – Bulletin of Lviv University. Philosophical sciences*, 4, 114–124 [in Ukrainian].

11. Kolodii, A. (2006). Ukrainskyi rehionalizm yak stan kulturno-politychnoi poliaryzovanosti [Ukrainian Regionalism as a State of Cultural and Political Polarization]. *AHORA. Vyp. 3: Ukraina – rehionalnyi vymir – AHORA*, 3 Ukraine is a regional dimension, 69–91 [in Ukrainian].

12. Kotyhorenko, V., Rafalskyi, O. (2013). Prykordonnia epokh i tsyvilizatsii: rehionalna identychnist ukrainskoho Donbasu v «zakhidnomu» naukovomu dyskursi [Borders of epochs and civilizations: regional identity of Ukrainian Donbass in «western» scientific discourse]. *Hileia: naukovyi visnyk - Hileia: scientific bulletin*, 78, 309–315 [in Ukrainian].

13. Kotyhorenko, V., Rafalskyi, O. (2016). Hipoteza zviazku politychnykh perevah, orientatsii ta politychnoi povedinky naselennia Halychyny, z parametramy i chynnykamy etnonatsionalnoi komponenty rehionalnoi identychnosti [The hypothesis of the connection of political preferences, orientations and political behavior of the population of Galicia, with the parameters and factors of the ethno-national component of regional identity]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy - Scientific notes of the I.F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 2, 157–201 [in Ukrainian].

14. Kulyk, V. (2010). Dyskurs ukrainskykh medii: identychnosti, ideolohii, vladni stosunky [Discourse of Ukrainian media: identities, ideologies, power relations]. Kyiv, 656 [in Ukrainian].

15. Liashenko, O. (2020). Hromadianska samoidentyfikatsiia naselennia Pivdnia Ukrainy (1992–2020 rr.) [The civil self-identification of the inhabitants of the South of Ukraine (1992–2020)]. *Zbirnyk naukovykh prats «Sotsium. Dokument. Komunikatsiia»*. *Spetsvypusk - Collection of scientific works «Society. Document. Communication»*. *Special issue*, 154–181 [in Ukrainian].

16. Liashenko, O. Samoidentyfikatsiia naselennia Ukrainy (2012–2021) [The self-identification of the population of Ukraine (2012–2021)]. Retrieved from <http://rb.com.ua/uk/blog-uk/omnibus-uk/samoidentifikacija-naselennja-ukraini-2012-2021/> (Last accessed: 20.08.2021)

17. Nahorna, L. Sotsiokulturni ta politychni parametry rehionalnykh identyfikatsii v Ukraini [Sociocultural and political parameters of regional identifications in Ukraine]. Retrieved from https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/nahorna_sotsiokulturni.pdf (Last accessed: 20.08.2021)

18. Nahorna, L. Fenomen rehionalnoi identychnosti: metodolohichnyi aspekt [The phenomenon of regional identity: methodological aspect]. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I.F.Kurasa NAN Ukrainy - Scientific notes of the I.F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 40, 28-43 [in Ukrainian].

19. Prybytkova, I. (2014). Ukraina v rehionalno-hromadianskomu ta natsionalno-movnomu vymiri [Ukraine in the regional-civic and national-linguistic dimension]. *Ukrainske suspilstvo: monitorynh sotsialnykh zmin - Ukrainian society: monitoring of social changes*. Vypusk 1 (15) T. 1. Kyiv. Instytut sotsiologii NAN Ukrainy, 196-210 [in Ukrainian].

20. Rymarenko, S. Sotsiokulturni rozbizhnosti rehioniv Ukrainy [The socio-cultural differences of the regions of Ukraine]. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/putp/2010-34/doc/4/17.pdf> (Last accessed: 20.08.2021)

21. Riabchuk, M. (2019). Dolannia ambivalentnosti. Dykhotomiia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti – Istorychni prychny ta politychni naslidky [Reducing ambivalence. Dichotomy of the Ukrainian National Identity – Historical Reasons and Political Implications]. Kyiv: IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 252 [in Ukrainian].

22. Khenkyn, S. Mozaika samoydentyfykatsyi evropeitsev: kak vystraivayutsa priority [Mosaic of self-identification of Europeans: how priorities are built]. Retrieved from http://www.perspektivy.info/book/mozaika_samoidentifikatsii_jevropeitsev_kak_vystraivayutsa_priority_2014-09-15.htm (Last accessed: 20.08.2021)

АНОТАЦІЯ

У статті аналізується соціокультурна і громадянська самоідентифікація жителів України, її регіональні відмінності, зокрема особливості громадянської самоідентифікації населення західного регіону України. Показники громадянської самоідентифікації дорослого населення країни є важливими якісно-кількісними характеристиками розвитку української нації як на регіональному і загальнодержавному рівнях, так і у контексті євроінтеграційної політики України.

Переважаючими ідентичностями населення України в цілому є національно-державна, а також локальна. Упродовж існування незалежної України виділяється три етапи піднесення національно-громадянської ідентичності, межі між якими чітко співпадають із двома біфуркаційними кризами (Майданами) у 2004–2005 рр. та 2013–2014 рр..

Західна Україна посідає особливе місце з поміж решти макрорегіонів України. Зокрема цей регіон вирізняють такі чинники: 1) він одним із останніх (після включення Закарпаття після Другої Світової війни) оформився територіально, як цілісний макрорегіон України; 2) Захід України є макрорегіоном України, у кількох адміністративних одиницях якого

(Закарпатська і Чернівецька області) є райони компактного проживання національних меншин (угорської та румунської); 3) регіон має важливе геополітичне значення, як простір через який здійснюється комунікація Заходу і Сходу Європи; 4) потужний політичний потенціал Західної України, обумовлений глибокими демократичними традиціями, пов'язаними з австро-угорським, чехословацьким та польським парламентаризмом, структурованістю суспільства за політичними орієнтаціями, його достатньою організованістю.

Переважаючими ідентичностями населення Західної України є національно-державна та локальна. Особливістю Західної України є помітно виразніша порівняно з іншими регіонами і по країні в цілому національно-державна ідентичність упродовж усього періоду Незалежності, а також цілковите зникнення залишкової «пострадянської» ідентичності, місце якої упевнено посіла етнічна самоідентифікація.

Попри задекларований державою курс на євроінтеграцію і значне просування у цьому напрямку, європейська ідентичність не є першочерговою для жителів жодного регіону України, у тому числі й західного. За співвідношенням української і європейської ідентичностей Західна Україна підтвердила своє реноме чи не найбільш україноцентричного макрорегіону України.

Ключові слова: українська нація, ідентичність, самоусвідомлення, регіони, Україна, Західна Україна.

АННОТАЦІЯ

В статтє анализируєтє соцукултурная и гражданская самоидентификация жителєв Украины, ее региональные различия, в частности особенности гражданской самоидентификации населения западного региона Украины. Показатели гражданской самоидентификации взрослого населения страны являются

важными качественно-количественными характеристиками развития украинской нации как на региональном и общегосударственном уровнях, так и в контексте евроинтеграционной политики Украины.

Преобладающими идентичностями населения Украины в целом являются национально-государственная, а также локальная. На протяжении существования независимой Украины выделяется три этапа подъема национально-гражданской идентичности, границы между которыми четко совпадают с двумя бифуркационными кризисами (Майданами) в 2004–2005 гг. и 2013–2014 гг.

Западная Украина занимает особое в числе остальных макрорегионов Украины. В частности этот регион выделяют следующие факторы: 1) он одним из последних (после включения Закарпатья после Второй Мировой войны) оформился территориально, как целостный макрорегион Украины; 2) Запад Украины является макрорегионом Украины, в нескольких административных единицах которого (Закарпатская и Черновицкая области) есть районы компактного проживания национальных меньшинств (венгерской и румынской); 3) регион имеет важное геополитическое значение, как пространство через которое осуществляется коммуникация Запада и Востока Европы; 4) мощный политический потенциал Западной Украины, обусловлен глубокими демократическими традициями, связанными с австро-венгерским, чехословацким и польским парламентаризмом, структурированности общества по политическим ориентациям, его достаточной организованностью.

Преобладающими идентичностями населения Западной Украины является национально-государственная и локальная. Особенностью Западной Украины является заметно более проявленная сравнению с другими регионами и по стране в целом национально-государственная идентичность на протяжении всего периода независимости, а также полное

исчезновение остаточной «постсоветской» идентичности, место которой уверенно заняла этническая самоидентификация.

Несмотря на задекларированный государством курс на евроинтеграцию и значительное продвижение в этом направлении, европейская идентичность не является первоочередной для жителей ни одного региона Украины, в том числе и западного. По соотношению украинской и европейской идентичности Западная Украина подтвердила свое реноме едва ли не самого украиноцентричного макрорегиона Украины.

Ключевые слова: украинская нация, идентичность, самосознание, регионы, Украина, Западная Украина.